

УДК 379.851

РОЛЬ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ВІДНОВЛЕННІ ДУХОВНОСТІ ТУРИСТІВ

С.М. Філюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті подана характеристика історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області з метою використання в туризмі. Зокрема особливу увагу приділено характеристичі сакральних об'єктів Івано-Франківської області.

Івано-Франківська область має багату культурно-історичну спадщину. На її території взято під охорону держави 3,5 тис. пам'яток історії та культури.

У нашому краї бували та працювали І. Франко, М. Грушевський, О. Олесь, Д. Січинський, Б. Лепкий, О. Новаківський, М. Коцюбинський, М. Рильський. У 1919 р., коли Станиславів був столицею ЗУНР, тут у різний час побували В. Винниченко, С. Петлюра, Є. Коновалець.

На території Івано-Франківської області є ряд залишків замків та фортець, наприклад Манявський скит (XVII ст.) у Богородчанському районі і Галицький замок (XIV ст.) у Галицькому районі, Раковецький і Чернелицький замки (XVII ст.) у Городенківському районі та Пнівський замок (XVII ст.) у Надвірнянському районі.

Ключові слова: ресурси, туристичні ресурси, історико-культурні ресурси, сакральні об'єкти.

Постановка проблеми. Прикарпаття зі своїми неповторними краєвидами за всіх часів було і є найпривабливішим для відпочинку куточком України. Тут до послуг відпочиваючих, туристів незабруднене довкілля, цілюще повітря, чисті ріки, багаті ліси та гори. Це приваблива у своїй первинній красі сільська місцевість із збереженими національними традиціями, самобутніми обрядами, старовинними церквами [2].

Аналіз наукових досліджень. До питання вивчення туризму неодноразово зверталися вчені й практики (М. Крачило, А. Олександрова, О. Бейдик, О. Любіцева та ін.) [2].

Мета роботи – характеристика історико-культурних туристичних ресурсів Івано-Франківської області.

Результати дослідження. Івано-Франківська область має багату культурно-історичну спадщину. На її території взято під охорону держави 3,5 тис. пам'яток історії та культури.

В області є п'ять міст, що згадуються в давньоруських літописах. Серед них – Тисмениця (1143 р.), Снятин (1158 р.), Тлумач (1213 р.), Коломия (1240 р.). Та найдавнішим є м. Галич, перша згадка про який датується 898 р. Пізніше він став столицею могутнього Галицького князівства й Галицько-Волинської держави. На базі

пам'яток княжого Галича створений національний заповідник «Давній Галич».

Івано-Франківська область є батьківщиною оспіваних у «Слові о полку Ігоревім» князя Ярослава Осмомисла і княгині Ярославни, а також дівчини-патріотки з Рогатина, що ввійшла в історію під ім'ям Роксолани і як дружина султана відіграла значну роль у політичному житті Туреччини XVI ст. Тут народилися керівник опришківського руху О. Довбуш, сподвижник Б. Хмельницького С. Височан, письменники І. Вагилевич, В. Стефанік, М. Черемшина, Л. Мартович, М. Підгірянка, мистецтвознавець С. Гординський, композитор А. Кос-Анатольський, художник В. Касіян, скульптори М. Бринський, Г. Крук, провідні діячі національно-визвольного руху Д. Вітовський, С. Бандера [3].

У нашому краї бували та працювали І. Франко, М. Грушевський, О. Олесь, Д. Січинський, Б. Лепкий, О. Новаківський, М. Коцюбинський, М. Рильський. У 1919 р., коли Станіславів був столицею ЗУНР, тут у різний час побували В. Винниченко, С. Петлюра, Є. Коновалець [3].

Найбільш відомі пам'ятки культури – церква св. Пантелеймона в Шевченковому селі біля Галича, старовинні споруди в самому Галичі та Крилосі, центрі князівства Данила Романовича, замки в Раковцю та Чернелиці, Манявський скит, Благовіщенська церква (1587) в м. Коломия, церква Святого Духа (1598) в м. Рогатин, Успенська церква (Варваринська, 1623) у с. Пістинь Косівського району,

церква Різдва Богородиці (XVII ст.) у с. Ворохта Надвірнянського району, церква (XIX ст.) в с. Розсільна Богородчанського району, що збудована без жодного цвяха та інші дерев'яні храми в Дорі та Космачі, монастир в Гошеві. Одне з найтаємничіших місць області – залишки обсерваторії на горі Піп Іван [3].

На території Івано-Франківської області є ряд залишків замків та фортець, наприклад Манявський скит (XVII ст.) у Богородчанському районі і Галицький замок (XIV ст.) у Галицькому районі, Раковецький і Чернелицький замки (XVII ст.) у Городенківському районі та Пнівський замок (XVII ст.) у Надвірнянському районі.

Характерними рисами практично всіх замкових споруд є фортифікаційні укріплення, високі мури, вали та бійниці. На базі деяких із них створено краєзнавчі, історичні музеї та художні галереї, відкриті для щоденних відвідувань.

В останні роки багато робиться для відновлення та реконструкції замків, які взято під охорону держави.

На території Івано-Франківської області знаходиться 22 % всіх історико-архітектурних пам'яток Карпатського регіону, зокрема: фортифікаційних історико-культурних пам'яток 18 %, а культових пам'яток – 31 %.

Значно менший відсоток житлових історико-архітектурних пам'яток – близько 17 %, на громадські історико-архітектурні пам'ятки припадає близько 27 %, виробничих пам'яток – 33 %. На території Іва-

но-Франківської області знаходиться одна садово-паркова історико-архітектурна пам'ятка і, на жаль, немає жодної малої форми історико-архітектурних пам'яток. Проте якщо врахувати той факт що в Карпатський

туристськими центрами міжнародного значення є центри етнографічної культури, де щороку відбуваються етнічні фестивалі, – Коломия, Шешори, Косів, Верховина, Космач.

У перші дні осені в Івано-

Таблиця 1

Історико-архітектурний потенціал Карпатського регіону [2]

Регіон	Кількість пам'яток архітектури, од.								Хронологічний діапазон пам'яток архітектури на території Регіону
	Разом	У тому числі							
		Фортифікаційної	Культової	Житлової	Громадянської	Виробничої	Садово-паркової	Малих форм	
Івано-Франківська обл.	1105	16	521	443	95	29	1	–	XII – 30-і рр. XX ст.
Карпатський регіон	4879	86	1662	2666	351	87	11	16	–
В % до показника по Україні	36,3	14,9	49,5	43,3	20,6	14,0	11,3	3,7	–

регіон входить п'ять областей, то відсоток всіх історико-архітектурних та історико-культурних пам'яток є досить великий.

На території Івано-Франківської області виділяються п'ять історико-етнографічних регіонів: Опілля, Підгір'я, Покуття, Бойківщина та Гуцульщина, що надзвичайно цікавить туристів своїми унікальними та своєрідними звичаями, традиціями та своєрідними обрядами.

Крім того, щороку цікавими

Франківську уже традиційно проводиться фестиваль народного прикладного мистецтва «Карпатський вернісаж», який збирає багато учасників з усієї країни і є привабливою туристичною атракцією.

Метою фестивалю є популяризація народних традицій та культури регіону, представлення різних ремесел. До участі у фестивалі запрошуються народні майстри та умільці. Фестиваль приваблює туристів, а також є чудовою нагодою для ознайом-

лення з туристичними можливостями краю.

На фестивалі представляють близько 40 видів народних промислів та ремесел, які на сьогодні збережені та існують в Україні, зокрема: писанкарство, витинанка, ткацтво, килими, гобелени, національний одяг, в'язання картин та ікон, художнє набивання на тканині, вишивка традиційна та бісером, бісероплетіння, кераміка та гончарство, фарфор, розпис по торбах, ліжникарство, різьба по дереву, вироби з дерева, бондарство та художнє випалювання, розпис дерева, корене-пластика, вироби із шкіри, сувенірні магніти, художні вироби з природних матеріалів, флористика, викладання з зерен, живопис та малярство, колаж, графіка, фітодизайн, виготовлення музичних інструментів із глини та дерева, іграшка зі скла та вироби з гутного скла, розпис по склу, картини і ікони на склі, національна іграшка, лялька-мотанка, інтер'єрна іграшка, сувеніри, вироби з металу та металопластика, художнє лиття з бронзи, старожитності, лозоплетіння, плетіння солом'яних виробів, макраме, в'язання, авторські прикраси, сирні коники, петриківський розпис, інше.

Фестиваль «Карпатський вернісаж» може бути як центральним елементом туристичного продукту, так і складовою екскурсійного обслуговування туру.

Фестиваль «Писанка» в Коломиї збирає майстрів писанкарства з України та закордону, проходить на площі перед єдиним у світі Музеєм Писанки.

Фестивальна програма включає в себе фольклорно-етнографічні дійства пасхального християнського та календарно-обрядового змісту, зокрема: пасхальні ігри, гаївки, веснянки, театралізовані сценки і хореографічні композиції, тематична пісенна творчість.

В рамках фестивалю проходить виставка-продаж різних видів декоративно-прикладного мистецтва. Проходять різноманітні майстер-класи і конкурси писанкового розпису. Ціллю і задачею фестивалю є збереження і збагачення національних традицій народного мистецтва писанкового розпису, популяризація технік і шкіл, творчих стилів та новітніх методик, підтримка обдарованих дітей та молоді; популяризація писанки як національного символу Пасхального християнського дійства; ознайомлення з традиціями писанкарства різних регіонів України, Європи і світу.

Свято Івана Купала святкують у Карпатах з давніх-давен. Це містичний, загадковий і разом з тим веселий день. Назву свята пов'язували з іменем Купайла – божества родючості, урожаю, добробуту та лікарських рослин, а обряди приурочували вшануванню молодості, краси, кохання й очищення.

Перед заходом сонця дівчата плетуть вінки з польових квітів, збираються на вигонах біля річок, а вночі пускають на воду сплетені вінки з прилаштованими запаленими свічками. Існує така прикмета: якщо вінок пливе добре і свічка горить, то дівчина впродовж року вийде заміж,

а якщо крутиться на місці — доведеться їй ще трохи дівувати. Якщо вінок відпливе далеко й пристане до якогось берега, з тієї сторони й прийде наречений дівчини.

Головна характерність купальської ночі – ватра. Вона, згідно з переказами, має велику міфічну силу. Навколо неї танцювали, через неї стрибали: хто вдаліше і вище, той буде щасливіший. У купальських ватрах матері спалювали зняті з хворобливих дітей сорочки, щоб разом з цією білизою згоріли і хвороби. Молодь і діти, настрибавшись через багаття, влаштовували гучні веселі ігри і біг наввипередки. Танцююче полум'я цього літнього вечора виглядає казково.

Особливо загадковими були розповіді про цвітіння папороті в ніч на Купала.

Існує повір'я, що в купальську ніч з'являється цвіт папороті. За легендою, папороть цвіте лише одну коротку мить найкоротшої у році ночі під Івана Купала. Знайти цю квітку дуже важко, тому що її береже від людей нечиста сила. Той, хто знайде цвіт папороті, може розуміти мову будь-якого створіння, може бачити заховані в землю скарби. Володар заповітної квітки також може у ніч напередодні Івана Купала бачити, як ходять лісом дерева й стиха розмовляють між собою.

Кажуть люди, що зібрані в ніч на Івана Купала чи вранці з «іванівською» рососою лікарські рослини мають особливу, надзвичайну лікувальну та магічну силу.

Туристи, що відпочивають в Карпатах, обов'язково повинні завітати на святкування Івана Купала. Таємнича і чарівна купальська ніч, місцевий колорит, запальні гуцульські забави, троїсті музики, красуні-дівчата у віночках, вогонь купальської ватри. Все це принесе туристу ціле море незабутніх вражень, яскраві емоції.

Біля підніжжя Говерли щороку відбувається святкування Івана Купала. Це справжнє свято купальської ночі. На нього збирається велика кількість гостей Карпатського краю, відпочиваючих в зелених садибах, санаторіях, наметових містечках. Треба віддати належне організаторам цього свята. Вони готують чудову святкову програму за участю місцевих виконавців, народних колективів, гостей з інших регіонів України. Туристи запрошуються прийняти участь у веселих конкурсах і різноманітних народних забавах, за участь у яких чекають призи та подарунки.

Крім фестивалів на сьогоднішній день особливу увагу туристів привертають традиційні релігійні Карпатські свята, які відіграють роль центру духовності, зокрема Різдво, що належить до найтрадиційніших і найшановніших свят на Гуцульщині. Тому тур «Різдво у Карпатах» є яскравим зразком місцевого туристичного продукту Івано-Франківської області. Найкраще він реалізується у сільській зеленій садибі.

Господиня для всіх своїх гостей приготує святку вечерю. Хату вбирає рушниками, вишитими скатертинами, запалює свічки. На стіл стелять

сіно і накривають обрусом, на кінцях кладуть зубці часнику, щоб обминали злі сили і зерна пшениці, щоб множилися діти.

Обов'язково приготує гуцульську густу кутю, щедро заправлену горіхами, маком, медом, родзинками – щоб всі гості були здоровими і багатими. На столі чекатимуть 12 традиційних пісних страв. Зазвичай, це голубці і вареники з різними начинками, страви з білими грибами, квасолею, рибою. Такого не запропонують в жодному ресторані. Туристи за бажанням також можуть взяти участь у святкових приготуваннях.

Можна побачити різдвяний вертеп, послухати колядки. У туристів з'явиться можливість самому прийняти участь у коляді. Дуже радіють такій можливості діти. Опинитися серед юрби веселих, галасливих, у яскравих костюмах колядників, а ще й отримати цукерки і горіхи на гостинець. Тому такі тури якнайкраще підходять для сімейного відпочинку.

Для любителів весняних вражень можна запропонувати відсвяткувати на Івано-Франківщині Великдень Великдень на Прикарпатті – це місцевий турпродукт який передбачає тури в період Великодніх свят. Туристи беруть участь у випіканні пасок, розмальовуванні писанок, приготуванні великодніх кошиків. Туристи можуть піти на святкове Богослужіння до церкви, яка в більшості сіл є пам'яткою архітектури. Потім вони запрошуються до святкового Великоднього сніданку. Цікавою атракцією є гаївки – пісні та забави, які проводяться на церковному подвір'ї, у Ве-

ликодній час усі бажаючі можуть подзвонити у дзвони.

Туристам, що перебувають на Прикарпатті, можна запропонувати участь у одному з фестивалів. «Великдень у Космачі» та фестиваль «Писанка» у Коломиї стали уже традиційними.

«Великдень у Космачі» – міжнародний фестиваль, який проводиться щороку навесні у селі Космач Косівського району Івано-Франківської області. Започаткований 2007 р. Це можливість надихнутися енергетикою Карпат та пізнати народні традиції. Серед основних завдань фестивалю – популяризація автентичної, традиційної української культури, пізнання свого народу, його історії, культури, традицій, звичаїв. В програмі фестивалю – виставки традиційної народної культури, традиційна гуцульська та українська кухня, наукова конференція, виступи українських та закордонних «world music» та фольк-рок команд тощо.

Космач славиться насамперед своїми майстрами, яких тут три тисячі: писанкарі, вишивальники, різьбярі, ткачі, боднарі, будівники церков, виготовлювачі дитячих іграшок. Традиційно на «Великдень у Космачі» проходить ярмарок народної культури Гуцульщини та виставка майстрів декоративно-прикладного мистецтва з усієї України. Водночас діють майстер-класи з писанкарства, лялькарства, ліщиноплетіння.

Оспіване в піснях і легендах, змальоване в картинах, записане на фільмових стрічках, описане письменниками і науковцями, це

карпатське село не має собі рівного в Україні. Космач називають столицею Гуцульщини, серцем Гуцульщини або українським Барбізоном, бо впродовж століть з'їжджаються сюди з усіх усюдів митці, щоб змалювати неповторну красу природи, народні звичаї, самобутнє мистецтво Космача. Тож головною ідеєю фестивалю є – популяризація та підтримка гуцульського мистецтва.

Історичними містами, як центрами туризму є Галич, Яремче, Тисмениця, Снятин, саме на території цим міс є унікальні історичні пам'ятки культури та архітектури.

Доповненням всіх отриманих вражень є відвідання унікальних релігійних пам'яток. На території Івано-Франківської області є унікальні сакральні об'єкти: Пнівський монастир, Манявський монастир, Гошівський монастир, Погоня, Крилос, Шевченкове – історичні сакральні об'єкти.

Крім того, протягом всього року діють цікаві шоп-тури – туристи мають можливість відвідувати цікаві ринки в Яремче, Ворохті, Косові, Кутах, Космачі.

Туристи із задоволенням знайомляться з пам'ятками, музеями Івано-Франківська, Коломиї, проходять стежками славного ватажка карпатських опришків О. Довбуша. Нині опрацьовуються маршрути слідами боїв Української Повстанської Армії, яка найдовше вела боротьбу із загарбниками саме на території нашого краю.

Стан наявних соціально-культурних рекреаційно-турист-

ських ресурсів Івано-Франківської області є базою для розвитку пізнавального, сентиментального, наукового та інших видів туризму, причому, не тільки місцевого, але й всеукраїнського та міжнародного значення.

Висновки. Сфера туризму – це велика самостійна галузь економіки, що складається з групи галузей і підприємств, функції яких полягають у задоволенні різноманітного попиту, на різні види відпочинку і розваг.

Задоволення потреб та попиту в туризмі являє собою складний процес виробництва, продажу та споживання товарів і послуг. Попит відтворюється в меті подорожі: відпочинок, розваги, лікування, ділові, релігійні контакти тощо. Крім того, реалізація потреб у відпочинку характеризується такими ознаками як тривалість, комфортність, безпека. Основу забезпечення цих якостей становить надання туристичних послуг.

Література

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : Монографія / О.О. Бейдик. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. География и туризм : Сборник статей / [Отв. ред. Ю.К. Эфремов]. – М. : Мысль, 1973.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2003. – С. 78–79.

Filyuk S.M. THE ROLE OF HISTORICAL AND CULTURAL RESOURCES OF IVANO-FRANKIVSK REGION IN RESTORING TOURISTS' SPIRITUALITY. *Ivano-Frankivsk region has rich historical and cultural heritage. 3500 monuments of history and culture on its territory are protected by the state. In the region there are five cities which are mentioned in ancient chronicles. Tysmenytsia, Snyatyn, Tlumach, Kolomyia are among them. Halych is the most ancient, dated back to 898. Later it became the capital of the powerful Halych kingdom and Halych-Volyn state. The national reserve "Ancient Halych" is created on the basis of monuments of Halych Kingdom. I. Franko, M. Hrushevskyy, O. Oles, D. Sichynskyy, B. Lepkyy, S. Novakivskyy, M. Kotsyubynskyy, M. Rylskyy visited and worked in our region. V. Vynnychenko, Y. Konovalets, S. Petlyura were here in 1919, when Stanislaviv was the capital of the West Ukrainian People's Republic. The most famous monuments of culture are the Church of St. Panteleimon in the village of Shevchenkovo near Halych, ancient buildings in Halych and Krylos, the centre of Danylo Romanovych kingdom, the castles in Rakovets and Chernelytsya, Manyava cell, Annunciation Church in Kolomyia, Church of the Holy Spirit in Rohatyn, Church of the Assumption in the village of Pistyn in Kosiv district, Church of Holy Mother's Birth (XVII century) in the village of Vorokhta in Nadvirna district, the church (XIX century) in the village of Rosilna in Bohorodchany district which was built without any nail, and other wooden churches in Dora and Kosmach, and the monastery in Hoshiv.*

Keywords: *resources, tourist resources, historical-cultural resources, sacred objects.*

Філюк С.М. РОЛЬ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСОВ ІВАНО-ФРАНКОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ВОСТАНОВЛЕННІ ДУХОВНОСТІ ТУРИСТІВ. В статті подана характеристика історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області з метою використання в туризмі. В частині особене увагу уделено характеристиці сакральних об'єктів Івано-Франківської області. Івано-Франківська область має багате культурно-історичне насліддя. На її території взято під охорону державства 3,5 тис. достопримечательностей історії і культури.

В нашому краї бували і працювали І.Франко, М. Грушевський, А. Олесь, Д. Сичинський, Б. Лепкий, О. Новаковський, М. Коцюбинський, М. Рильський. В 1919 г., коли Станіславів був столицею ЗУНР, тут в різне час побували В. Винниченко, С. Петлюра, Е. Коновалець.

На території Івано-Франківської області є ряд рештків замків і фортець, наприклад, Манявський скит (XVII в.) в Богородчанському районі і Галицький замок (XIV в.) в Галицькому районі, Раковецький і Чернелицький замки (XVII в.) в Городенківському районі і Пнівський замок (XVII в.) в Надворнянському районі.

Ключевые слова: ресурсы, туристические ресурсы, историко-культурные ресурсы, сакральные объекты.